

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ГУМАНІСТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З УЧНЯМИ ЯК ОСОБИСТІСНА ОРІЄНТАЦІЯ ПРИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ

тільки правом, але й обов'язком, тоді як сьогодні освіта все більше стає привілеєм тих, хто може за неї платити. Здається, що при такому підході тисячі й тисячі талановитих молодих людей можуть не одержати гарної освіти, що позначиться на зниженні інтелектуального потенціалу суспільства і загальної культури.

Тому коли в суперечках про долю вітчизняної освіти й культури нерідко посиляються на Захід, і насамперед на досвід США, то це порівняння звучить трохи некоректно з тієї причини, що зміст процесу реалізації функцій і завдань освіти в них й у нас різні, які є істотні розходження в соціокультурних умовах ведення освітньої діяльності. Західна освіта за своїм змістом більш технологічна й утилітарна, тоді як у нас вона традиційно готувала людину до життя в цілому, де проявлялися чітко виражені тенденції на формування гуманістичних і світоглядних якостей особистості, на загальнокультурну підготовку людини як громадянина.

Висновки. Таким чином, ґрунтуючись на результатах аналізу особливостей прояву й функціонування освіти в культурі, можна підсумувати, що головним її завданням було й залишається формування та розвиток творчої людини, яка могла б нести гуманістичні й творчі

зачатки в усі сфери життєдіяльності суспільства. Такий підхід, на наш погляд, повинен лежати в основі підготовки фахівця для будь-якої професійної діяльності: економіки, споживчої кооперації, освіти й культури та ін. На цій основі можливі розробка й створення нової освітньої моделі для України, що найбільш адекватно відповідає вимогам соціально-економічного й загальнокультурного розвитку.

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю. – К.: Знання України, 2005. – 804 с.

2. Арнольдов А. И, Кругликов В. А. Культура, человек и картина мира. – М.: Наука, 1987. – 352 с.

3. Каган М. С. Философия культуры. – СПб.: ТОО ТК "Петрополис", 1996. – 416 с.

4. Каган М. С. Человеческая деятельность: опыт системного анализа. – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.

5. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації "Факти, роздуми, перспективи". – К.: Грамота, 2003. – 216 с.

6. Межуев В. М. Культура и история. – М.: Политиздат, 1977. – 199 с.

7. Методологическая и мировоззренческая культура: проблемы исследования и опыт преподавания // Материалы межвузовской научно-методической конференции. – Белгород, 2001.

8. Швырев В. С. Рациональность в современной культуре // Общественные науки и современность. –

Ірина Бужина, доктор педагогічних наук, професор

*Південноукраїнського державного педагогічного університету
імені Костянтина Ушинського
м. Одеса*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ГУМАНІСТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З УЧНЯМИ ЯК ОСОБИСТІСНА ОРІЄНТАЦІЯ ПРИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ

У статті розглядається проблема формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя на основі розвитку його самосвідомості, рефлексивної позиції і самовизначення в педагогічному процесі.

Актуальність проблеми і аналіз останніх досліджень та публікацій. Наша сучасна школа відчуває потребу в учителях, вихователях, здатних підготувати до життя гуманних, цивілізованих людей, гідних розвивати й перетворювати наше суспільство. З цією метою необхідно вже сьогодні готувати майбутніх учителів – студентів педагогічних ВНЗ до формувального процесу, що сприяє виникненню особистісних гуманістичних взаємовідносин між

учнями, які здатні їх (взаємовідносини) розвивати і закріплювати, коли подорослішають, стануть громадянами суспільства. Учені-педагоги покликані сьогодні створити оптимальні умови педагогічного процесу для підготовки майбутніх учителів до формування особистісних гуманістичних взаємовідносин учнів.

У процесі професійної підготовки необхідно допомогти студенту визначити свій стиль професійної поведінки як майбутнього вчителя. І

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ГУМАНІСТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З УЧНЯМИ ЯК ОСОБИСТІСНА ОРІЄНТАЦІЯ ПРИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ

цей стиль відносин майбутнього педагога з учнями формується у період педагогічної практики. Недостатнє самовладання, невміння керувати своїми почуттями породжує нервовість, дратування, холодно-офіційний тон поводження з дітьми, конфлікти. У разі, коли методисти вимагають від практиканта розв'язання педагогічних завдань, з якими він раніше не стикався, це може привести до пригнічення. При вмілому підході методистів до практиканта, на підставі глибокого і всебічного знання його особистості, стає можливим успішно підготувати майбутнього педагога до формувального процесу.

У психолого-педагогічній і соціологічній літературі останнім часом вивченню особистості студента та професійній підготовці молодого спеціаліста приділяється значна увага.

До найважливіших компонентів готовності відносять педагогічну увагу, спостережливість і увагу, організаторські здібності. Означені якості відіграють значну роль у діяльності вчителя, проте автор визначає зовнішні рівні, що відповідають розвитку якостей педагога-майстра. У вчителя-початківця при відсутності достатнього досвіду не може бути такого високого розвитку спостережливості, уваги, організаторських здібностей.

Основні труднощі діяльності випускника вищого навчального закладу полягають у тому, що йому необхідно вміти орієнтуватися в умовах, що швидко змінюються, адекватно до віку дітей оцінювати їхні вчинки і поведінку, приймати відповідні рішення, не втрачаючи витримки та самовладання. Педагогічна практика викликає підвищену напруженість стану студента, яка відбивається на результатах діяльності. Проблема психічного стану особистості у складній або погрозливій ситуації широко досліджується в останні роки біологами, медиками, психологами.

Уся складність і багатоплановість проблеми пристосування молодого спеціаліста до діяльності в школі, як і раніше, залишається "річчю в собі". Майже повна відсутність експериментальних досліджень про вплив напруги на успішність діяльності студента-практиканта не дозволяє впевнено відзначити, від чого залежить успішність у праці одних педагогів-початківців і невдачі в ній інших при такому самому рівні підготовленості.

Виклад основного матеріалу. Поставивши перед собою завдання виявити компоненти схильності майбутнього вчителя до професії, Л.С. Шубіна почала з монографічного вивчення особистості студента в період навчання його в інституті під час проходження педагогічної

практики. Спостереження Л.С. Шубіної продовжувалися й після випуску спеціаліста, у перші роки його самостійної праці. У ході дослідження проводились усні й письмові опитування, зіставлення оцінок із самооцінкою, бесіди, аналіз відгуків методистів та адміністрацій шкіл про практикантів і вчителів-початківців.

Унаслідок такого вивчення було встановлено найхарактерніші ознаки схильності студента до педагогічної діяльності: професійна спрямованість, громадська активність, товариськість як риса характеру, адекватність самооцінки особистості оцінці її групою. Кожна ознака схильності має своєрідний характер [9].

Зміст професійно-педагогічної спрямованості висвітлюється у низці праць психологів і педагогів. Так, Н.Д. Левітов під професійною спрямованістю вчителя розуміє любов до педагогічної діяльності і дітей, педагогічний оптимізм.

В одній з останніх праць з вивчення педагогічної спрямованості – в дисертації болгарського педагога Г.П. Конєва – педагогічну спрямованість подано як синтез таких компонентів:

1. Усвідомлення суспільної значущості вчительської професії.
2. Потреба в спілкуванні і в праці з дітьми.
3. Схильність займатися навчальною і виховною роботою з метою формування в дітях найкращих людських якостей.

Виходячи з розуміння спрямованості як усталеного переважання одних мотивів над іншими, що склалося в психології, педагогічна спрямованість студентів виявлялася за мотивами вибору ними педагогічного ВНЗ, які визначалися в анкетному опитуванні і в бесідах з першокурсниками. У тому випадку, якщо мотивом вибору була схильність до педагогічної діяльності, потреба в спілкуванні з дітьми й усвідомлення суспільної значущості праці вчителя, констатувалася наявність педагогічної спрямованості.

Якщо студент мотивував свій вступ до педагогічного інституту інтересом до певного предмету або бажанням отримати вищу освіту та іншими подібними мотивами, то він належав до числа студентів, що не мають професійної спрямованості. Ставлення майбутніх педагогів до виконання громадської роботи з дітьми, їхня поведінка під час практики в школі слугували надійними показниками достовірності мотивів вибору педагогічної професії.

У ході тривалого і різнобічного вивчення студентів була виокремлена така група вчителів-початківців, професійну спрямованість якої можна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ГУМАНІСТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З УЧНЯМИ ЯК ОСОБИСТІСНА ОРІЄНТАЦІЯ ПРИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ

характеризувати як усвідомлену. Ці студенти стверджують, що хочуть працювати з дітьми, розуміють високу значущість педагогічної професії, але у відповідних умовах ухиляються від спілкування з дитячим колективом, прагнуть уникнути його.

Наступним показником схильності студента до педагогічної діяльності є громадська активність. Вивчалися ставлення студентів до громадської роботи і ступінь їх участі в ній протягом всього періоду навчання у ВНЗ. Унаслідок тривалого спостереження, а також на підставі анкетного опитування виявилось, що більшість студентів займаються громадською роботою. Але одні з них майже завжди є організаторами, інші – лише виконавцями. Для формування професійних якостей учителя ступінь участі у громадській роботі не може бути не врахований. “Організатор” порівняно з “виконавцем” значно легше адаптується до педагогічної праці, тому що має широкую можливість тренування професійних навичок у громадській роботі.

Товариськість як риса характеру вивчалася на підставі зіставлення оцінок, одержаних за методом незалежних характеристик, із самооцінкою особистості. Наступна якість схильності до педагогічної праці – самооцінка особистості. Як відомо, вона формується під впливом оцінок оточення і результатів власної діяльності. На підставі самооцінки складається певне ставлення до себе. Самооцінка може збігатися з оцінкою людини іншими, може не збігатися. У разі адекватності оцінки і самооцінки виховується впевненість у поведінці, діяльності. Знижена самооцінка породжує невпевненість, завищена – самовпевненість.

У підготовці до педагогічної діяльності впевненість як якість особистості має велике значення. Вона дозволяє об’єктивно оцінювати стан справи, аналізувати поставлені завдання, не перебільшуючи чи применшуючи їх. Упевненість виявляється не тільки в пізнавальній характеристиці діяльності, але й в емоційній (почуття задоволення, заслуженого успіху, відсутність тривожності), у вольовій (спокійність, урівноваженість).

У студентів із завищеною самооцінкою відсутнє об’єктивне розуміння своїх педагогічних дій. Самовпевненість породжує зниження вимог до себе. Невпевненість практиканта виражається у надмірній тривожності, хвилюваннях, напруженості психічного стану. Студенти із заниженою самооцінкою здебільшого не реалізують своїх можливостей і здібностей. Початок їхньої педагогічної діяльності є

ускладненим. Невпевненість, завищена самооцінка, нетовариськість, відсутність досвіду організаторської роботи, негативне ставлення до професії – все це породжує напружений психічний стан, який ускладнює перші професійні кроки.

Практикант перед уроком може мати три форми стану: студент готовий до діяльності – “готовність” (повільні зміни в показниках напруження, реальна оцінка своїх якостей, здатність свідомо регулювати свою поведінку, бадьорий настрій); стан надмірного збудження – “збудженість” (усі показники нервово-психічного напруження дуже перебільшені, проявляються хвилювання, дратливість, метушливість, неорганізованість, поспішливість); стан апатії – “пригніченість” (незначні зміни в показниках напруження або навіть зменшення їх порівняно з фоном, в’ялість, зниження вольової активності, поганий настрій, відсутність бажання йти на урок, страх перед дітьми).

Головним показником психічного стану є якість діяльності. Діяльність також виступає як фактор розвитку в системі особистісних взаємовідносин учнів.

Постійне об’єднання людей – це завжди якість ціле, мала група в соціально-психологічному розумінні цього слова. Яка ж внутрішня психологічна причина того, що люди виступають між собою в особистісний емоційно насичений контакт? Такою внутрішньою основою особистісних взаємовідносин між людьми є потреба в спілкуванні. Потреба в спілкуванні – одна з основних соціальних потреб. Виникає вона на ранніх етапах людського життя. З раннього дитинства поступово потреба в спілкуванні змушує дитину шукати емоційного контакту не тільки з дорослими, але й з ровесниками, іншими дітьми.

У школі відбувається глибока перебудова всієї структури взаємовідносин між дітьми. Тут у дитини вперше з’являється обов’язкова суспільно-значуща діяльність – вивчення, у зв’язку з яким у групі виникає система ділових відносин. Структура цих відносин багато в чому задається ззовні, педагогом. І особистісні, і ділові відносини зароджуються одночасно в перші дні перебування дитини в школі. У подальшому дві системи відносин – ділових й особистісних, розвиваються не однаково. Перша з цих систем постійно свідомо будується педагогами – вони визначають структуру ділових відносин – система відносин “відповідальності-залежності” між учнями в класі значною мірою програмується педагогом, керується ним і може бути змінена за його бажанням досить швидко.

Випускник педагогічного навчального закладу

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ГУМАНІСТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З УЧНЯМИ ЯК ОСОБИСТІСНА ОРІЄНТАЦІЯ ПРИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ

не підготовлений сьогодні до педагогічної взаємодії, співробітництва, спільної творчості в системі відносин “учитель – учень”, він не завжди володіє засобами подолання дискомфорності, конфліктності міжособистісних стосунків у навчально-виховному процесі, вмінням розуміти душевний стан інших людей, приховувати власний настрій, чутливо ставитися до емоційного стану учня. Аналіз шкільної практики свідчить про те, що обмеженість емоційного сприйняття значно знижує здатність школярів до співпереживання, розуміння іншої людини, заважає їм залученню до внутрішнього світу ровесників, заважає надбанню емпатійного досвіду та закріпленню таких якостей, як чуйність, доброзичливість, взаєморозуміння. Отже, на сьогодні існує суперечність між інтелектуальним та емоційним розвитком особистості, рівнем знань та емоційною чутливістю учнів. Подолати цю суперечність не можна без спеціальної підготовки педагогів до роботи з підвищення емпатійної культури школярів. При цьому успіх їх практичної діяльності в такому напрямку часто визначається здатністю педагога розуміти вихованця, бачити та відчувати його індивідуальність, сприймати внутрішній світ дитини.

Недооцінка соціальної роботи з формування професійної емпатії у майбутніх учителів та неповне використання її в професійному становленні випускників педагогічних ВНЗ значно знижує рівень їх готовності до практичної педагогічної діяльності. Отже, формування цього складного особистісного утворення, яке виступає важливим показником професіоналізму вчителя і забезпечує результативність його праці, проходить успішно, якщо існує усвідомлення студентами значущості цієї якості у структурі професійного складу вчителя; психічні властивості їх особистості професійно спрямовані; сформовані навички емпатійної взаємодії; у процесі психолого-педагогічної підготовки створена дидактична система, в основу якої покладено спецпрактикум “Педагогічна емпатія”, емоційний і рольовий тренінг, психогімнастика, активізується позиція студента в навчальному процесі шляхом використання активних форм та методів (рольових і ділових ігор, навчальних дискусій, диспутів, діалогів, педагогічних та психологічних замальовок, моделювання емоційних ситуацій); забезпечується здоровий морально-психологічний клімат у ході навчальної та позанавчальної роботи і педагогічної практики студентів.

Наступною оптимальною педагогічною умовою підготовки майбутніх учителів до

формування особистісних гуманістичних відносин учнів є формування вмінь дидактичного спілкування у студентів педагогічного ВНЗ.

Потреба виокремлення спілкування вчителя з учнями на уроці і у зв'язку з ним як особливої різновидності педагогічного спілкування стає все більш насущною. В останні роки з'явилася низка праць, у яких розкриваються специфічні риси спілкування в процесі навчання, стверджується необхідність створення педагогічних умов, що забезпечують ефективність спілкування на уроці, обговорюються стилістичні особливості мовлення на уроці, обговорення стилістичні особливості мовлення вчителя й учнів (Н.Н. Богомолова, А.С. Васильєва, А.В. Захарова, М.Е. Боцманова, Р.Д. Григер, О.О. Леонтьєв, О.В. Мудрик, Л.Н. Нікішенкова та ін.).

Соціально-психологічні характеристики спілкування відображають його суттєві риси, але воно має й особливі риси, притаманні тим чи іншим сферам людського спілкування. Однією з таких сфер є навчання, в якому спілкування реалізує дидактичні функції, що випливають з особливостей процесу навчання. На підставі аналізу сутнісних характеристик процесу навчання як єдності викладу і навчання (В.В. Краєвський); а також співвідношення: діяльність – пізнання – спілкування (Б.Г. Ананьєв, Б.Ф. Ломов) можна констатувати, що дидактичне спілкування може виступати як у самостійній, тобто навчальній, так і в службових функціях. Аналіз рівноманітних форм і типів навчання дозволяє констатувати, що перша з них є домінуючою при розв'язанні дидактичних завдань, що створюють орієнтувальну основу пізнавальної діяльності. Взятє у всій повноті змісту й обсягу – як самостійне, так і службове дидактичне спілкування реалізується через використання інформаційно-комунікативної, регуляційно-комунікативної й афективно-комунікативної функцій.

Під час спілкування вчителя й учнів, учнів з учнями у процесі навчання можна дійти висновку, що специфіка дидактичного спілкування знаходить вираження у таких рисах:

1. Соціальної заданості і стабільності рольових відносин, які визначають характер реалізації функцій спілкування;
2. Тематичній визначеності та заданості обсягу навчального матеріалу і термінів його навчання;
3. Можливості виникнення другого плану дидактичного спілкування у вигляді численних актів спілкування між учнями, обумовлених колективним характером масового навчання;
4. Спрямованості на встановлення навчального контакту, що передбачає взаємне цілепокладання,

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ГУМАНІСТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З УЧНЯМИ ЯК ОСОБИСТІСНА ОРІЄНТАЦІЯ ПРИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ

врахування позицій та інтересів учнів з метою створення в межах уроку духу навчального співробітництва.

Сукупність цих рис, взятих разом, характеризує дидактичне спілкування як особливий вид спілкування, що здійснюється у процесі навчання і реалізує його функції. Його ефективність завжди залежить від розуміння вчителем внутрішніх механізмів дидактичного спілкування, умінь учителя здійснювати дидактичне спілкування відповідно до завдань навчання.

Дослідження сутнісних характеристик дидактичного спілкування, механізмів його функціонування дозволяє вважати, що ефективність його здійснення забезпечується певним складом спеціальних знань та вмінь учителя. До цього складу входять такі вміння:

1. Бачити структуру змісту навчального матеріалу в її ставленні до структури дидактичного спілкування, його початку, розгортання, завершення.

2. Визначати залежно від навчального матеріалу (теми), цілі й етапи навчання, форму дидактичного спілкування (монологічну або діалогічну).

3. Здійснювати контакт у дидактичному спілкуванні.

4. Компресувати зміст теми в систему смислових запитань.

5. Будувати і задавати запитання: основні, додаткові, допоміжні, проблемні, навідні, оцінні.

6. Уміння слухати учнів і стимулювати їх до запитально-відповідальної активності в ході дидактичного спілкування.

7. Узгоджувати власну позицію з позицією учнів.

Виходячи з дослідження дидактичного спілкування як педагогічного феномену, складу спеціальних умінь, що визначають можливість його ефективної реалізації в процесі навчання, визначились основні вимоги, яким повинен відповідати процес формування вмінь дидактичного спілкування в майбутніх учителів:

1. Формування вмінь дидактичного спілкування як особливого виду педагогічного спілкування слід розглядати як складову частину професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів;

2. Приділяти запитанням формування вмінь дидактичного спілкування спеціальну увагу на всіх заняттях у педагогічному ВНЗ і особливо на педагогічній практиці;

3. З метою посилення професійно-педагогічної спрямованості курсів за методиками спеціальних дисциплін вважати одним з їх завдань формування вмінь дидактичного спілкування;

4. Заохочувати і розвивати науково-дослідницьку роботу студентів з проблеми дидактичного спілкування.

Виходячи із завдання дидактичного спілкування, майбутній учитель повинен розвивати рефлексивну позицію через підвищення своєї педагогічної майстерності.

Діалогічний, полісуб'єктивний підхід як методологічна база навчання і виховання потребує формування у вчителя нового бачення педагогічного процесу, усвідомлення характеру взаємодії вчителя й учня, цінності результатів цієї взаємодії, як наслідок, створення нової технології та методики своєї діяльності в організації навчання і виховання.

Висновок. Отже, розв'язання проблеми формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя на основі розвитку його самосвідомості, рефлексивної позиції і самовизначення в педагогічному процесі на сьогоднішній день актуальна й маловивчена. Теоретично обгрунтований зв'язок педагогічної майстерності з рівнем розвитку самосвідомості і характером особистісної позиції вчителя у педагогічному процесі розкриває значущість факторів у ряді інших індивідуальних та особистісних характеристик студентів, що дозволяє намітити новий шлях удосконалення професійно-педагогічної підготовки студентів як суб'єктів професійної діяльності.

1. Хмельюк Р.И. *Формирование гражданской зрелости студенческой молодежи*. – К., 1978. – 201 с.

2. Хомич Л.О. *Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів: Автореф. дис...докт. пед. наук*. – К., 1999. – 38 с.

3. Храмова Т.М. *Подготовка студентов к творческой педагогической деятельности: Дисс.... канд. пед. наук*. – Алма-Ата, 1978. – 188 с.

4. Цокур О.С. *Категория педагогического сознания в теории и практике профессиональной подготовки учителя. Монография*. – Одесса, 1996. – 300 с.

5. Чайка В.М. *Формирование готовности будущего учителя к педагогическому анализу (на материалах подготовки учителя начальной школы): Дис. ... канд. пед. наук*. – К., 1990. – 230 с.

6. Чамата П.Р., Николенко Д.Ф. *Психологическая готовность* // *Рад. школа*. – 1959. – № 8. – С. 35 – 43.

7. Черненко Л.И. *Совершенствование мастерства преподавания средствами*

ДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ ОСВІТОЮ ТА ВИХОВАННЯМ В УКРАЇНІ

обучения методам анализа педагогической деятельности: Дисс... канд. пед. наук. – Л., 1984. – 195 с.

8. Шадриков В.Д. Введение в педагогическую теорию профессионального обучения. – Ярославль: Ярослав. ун-т, 1981. – 71 с.

9. Шубина Л.С. Изучение психического состояния студента-практиканта как условие формирования профессионального поведения. – В кн.: Психическая саморегуляция в педагогическом процессе. – Пермь: Изд-во Перм.пед.ин-та, 1977. – С. 66 – 88.

**Володимир Вербицький, доктор педагогічних наук, директор
Національного еколого-натуралістичного центру МОН України
К. Кравченко, здобувач**

*Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ ОСВІТОЮ ТА ВИХОВАННЯМ В УКРАЇНІ

У статті висвітлюється питання державного управління екологічною освітою та вихованням в Україні, стверджується, що у подоланні сучасної глобальної екологічної кризи визначальним є формування екологічної свідомості, культури і цілісного екологічного світогляду.

Постановка проблеми. Останнім часом знанно поживався громадський екологічний рух. В Україні діють різні за кількістю і спрямуванням громадські екологічні організації, об'єднання, рухи. Їх налічується кілька сотень. Новий імпульс громадській активності дало ухвалення Орхуської Конвенції та її підписання Україною, що зміцнило законодавчі підстави для усвідомлення і реалізації прав громадян України на одержання екологічної інформації.

Крім авторитетних та дієвих організацій, таких, як Українське товариство охорони природи, Всеукраїнський благодійний фонд “Паросток”, з'явилися нові організації, діяльність яких також має конструктивний характер. Це – Всеукраїнська екологічна ліга, Національна асоціація природоохоронних територій (об'єднує 8 заповідників: Поліський, Карпатський, Асканія-Нова та ін.). Активізувалася діяльність Українського товариства птахів та інших природоохоронних організацій.

За участю цих та інших організацій і урядових структур проводилися різні загальнонаціональні акції, спрямовані на привернення уваги громадськості до екологічних проблем, пропаганду ідей захисту і збереження природи, екологічне виховання молоді, зокрема ті, що ініціювало Мінекобезпеки (“Зелена весна”, День довкілля тощо).

У подоланні сучасної глобальної екологічної кризи визначальним є формування екологічної

свідомості, культури і цілісного екологічного світогляду. Тому екологічна освіта і виховання є одним з пріоритетних напрямів державної політики.

Виклад основного матеріалу. Існуюча в Україні система екологічної освіти потребує вдосконалення у напрямі підвищення ефективності та інтегрованості на основі глибокого філософського і психолого-педагогічного осмислення проблеми з урахуванням соціально-культурних функцій екології у суспільстві, цілісної структури екологічних знань, сучасного рівня розвитку екологічної науки, традицій, звичаїв та історичного досвіду українського народу в цій сфері, а також особливостей екологічної та економічної ситуації в країні. Ключовим принципом взаємодії людського суспільства і природи мають бути не споживацтво і насильство, а співіснування.

З огляду на те, що в світі не існує єдиної ефективної системи екологічної освіти, яку можна було б без суттєвих змін взяти за основу, формування її в Україні відбувається на основі власного досвіду розробників із урахуванням національних особливостей. Науково-педагогічні кадри України мають високоякісні доробки з екологічно стійкого розвитку, медичної екології, екології військової діяльності, методології та змісту екологічної освіти і виховання, екологічної етики і психології, освіти і управління та ін. З використанням цього досвіду та на виконання